

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Om Begrebet Ironi

Citation: Kierkegaard, Søren: "Om Begrebet Ironi", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bi-txt-shoot-id2df622c8-81ab-412c-b997-c63e2cd9e2f7.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Ironiens verdenshistoriske Gyldighed, Socrates' Ironi

Men vende vi tilbage til den i det Foregaaende givne almindelige Betegnelse af Ironi, som *den uendelige absolute Negativitet*, saa er heri tilstrækkeligen antydnet, at Ironien nu ikke længer vender sig mod dette eller hiint enkelte Phænomen, mod et enkelt Tilværende, men at *hele Tilværelsen* er bleven fremmed for det ironiske Subject, og dette igjen fremmed for Tilværelsen, at idet *Virkeligheden* har tabt sin Gyldighed for det, det selv til en vis Grad er blevet uvirkeligt. Det Ord »Virkelighed« maa her imidlertid for det Første tages i Betydning af den historiske Virkelighed, det vil sige, den til en vis Tid, under visse Forhold givne Virkelighed. Dette Ord kan nemlig deels tages i metaphysisk Forstand, saaledes som, naar man behandler det metaphysiske Problem om Ideens Forhold til Virkelighed, hvor der da ikke bliver Spørgsmaal om denne eller hiin Virkelighed, men om Ideens Concretion, det er, dens Virkelighed; deels kan Ordet Virkelighed bruges om den historisk virkeliggjorte Idee. Denne sidstnævnte Virkelighed er til forskjellige Tider en anden. Hermed skal ingenlunde være meent, at den historiske Virkelighed ikke skulde have i sin hele Sum af Existents en evig Sammenhæng i sig selv, men for de ved Tid og Rum adskilte Slægter er den givne Virkelighed en forskjellig. Om nu end Verdens-Aanden i enhver Udvikling bestandig dog er i sig selv, saa er det ikke saaledes Tilfældet med Slægten til en vis Tid og de i samme til en vis Tid givne Individuer. For disse frembyder sig en given Virkelighed, som det ikke staaer i deres Magt at vrage; thi Verdensudviklingen leder den, der selv vil med, river den med, der ikke vil. Men forsaavidt som Ideen er concret i sig, er det den nødvendigt, bestandigt at blive hvad den er, det er – blive concret. Men dette kan den dog kun blive igjennem Slægt og Individuer.

Herved viser sig en *Modsigelse*, igjennem hvilken *Verdens-Udviklingen* foregaaer. Den til en vis Tid givne Virkelighed er den for Slægten og Individuerne i Slægten gyldige, og dog maa, saafremt man ikke vil sige, at Udviklingen er forbi, denne Virkelighed fortrænges af en anden Virkelighed, og dette maa skee gjennem og ved Individuerne og Slægten. For den med Reformationen samtidige Slægt var saaledes Katholicismen den givne Virkelighed, og dog var den tillige den Virkelighed, der ikke mere havde Gyldighed som saadan. Her colliderer altsaa en Virkelighed med en anden Virkelighed. Heri ligger det dybe *Tragiske* i Verdenshistorien. Et Individ kan paa eengang være verdenshistorisk berettiget og dog ubeføiet. Forsaavidt som han er det Sidste, maa han blive et Offer, forsaavidt som han er det Første, maa han seire, det vil sige, han maa seire derved, at han bliver et Offer. Man seer her, hvor consequent Verdens-Udviklingen er i sig; thi idet den sandere Virkelighed skal frem, agter den dog selv den forbigangne; det er ingen Revolution, men en Evolution; den forbigangne Virkelighed viser sig endnu berettiget derved, at den kræver et Offer, den nye Virkelighed derved, at den bringer et Offer. Men et Offer maa der til, fordi der virkelig skal et nyt Moment frem, fordi den nye Virkelighed ikke er en blot Conclusion af det Forbigangne, men indeholder et Mere i sig, ikke er et blot Correctiv til det Forbigangne, men tillige er en ny Begyndelse.

I ethvert saadant Vendepunkt i Historien er der to Bevægelser, man maa bemærke. Paa den ene Side skal det Nye frem, paa den anden Side skal det Gamle fortrænges. Forsaavidt det Nye skal frem, da møde vi her det *prophetiske Individ*, der øiner det Nye i det Fjerne, i dunkle og ubestemte Omrids. Det prophetiske Individ eier ikke det Tilkommende, han aner det blot. Han kan ikke gjøre det gjeldende, men ogsaa han er tabt for den Virkelighed, han tilhører. Hans Forhold til denne er imidlertid et fredeligt Forhold; thi den givne Virkelighed føler ingen Modsætning. Derpaa følger den egentlig *tragiske Helt*. Han kjæmper for det Nye, han stræber at tilintetgjøre det, der for ham er et Forsvindende, men hans Opgave er dog ikke saa meget at tilintetgjøre, som at gjøre det Nye gjeldende og derved indirecte tilintetgjøre det Forbigangne. Men paa den anden Side skal det Gamle fortrænges, det Gamle maa sees i sin hele Ufuldkommenhed. Her møde vi *det ironiske Subject*. For det ironiske Subject har den givne Virkelighed aldeles tabt sin Gyldighed, den er bleven ham en ufuldkommen Form, som overalt generer. Men paa den anden Side, det Nye eier han ikke. Han veed blot dette, at det Nærværende ikke svarer til Ideen. Han er den, der skal holde Dom. Ironikeren er vel i en vis Forstand prophetisk, thi han peger bestandig hen paa noget Tilkommende, men hvad det er, veed han ei. Han er prophetisk; men hans Stilling og Situation er *det Modsatte af Prophetens*. Propheten gaaer Haand i Haand med sin Samtid, og fra dette Standpunkt øiner han det som skal komme. Propheten er, som ovenfor bemærket, tabt for sin Samtid, men det er han dog egentlig kun, fordi han hensynker i sine Syner. Ironikeren derimod er traadt ud af Samtidens Rækker, har gjort Front imod denne. Det, der skal komme, er skjult for ham, ligger bag ved hans Ryg, men den Virkelighed, han har stillet sig fjendtligt ligeoverfor, er det, han skal tilintetgjøre, mod den vender hans fortærende Blik sig, paa hans Forhold til sin Samtid kan man anvende Skriftens Ord: see deres Fødder ere udenfor, der skal bære Dig bort. Ironikeren er ogsaa et Offer, som Verdens-Udviklingen kræver, ikke som om Ironikeren altid behøver i strængere Forstand at falde som et Offer, men Nidkjærhed i Verdensaandens Tjeneste fortærer ham.

Her have vi altsaa Ironien som *den uendelige absolute Negativitet*. Den er *Negativitet*, thi den negerer blot; den er *uendelig*, thi den negerer ikke dette eller hiint Phænomen; den er *absolut*, thi det, i Kraft af hvilket den negerer, er et Høiere, der dog ikke er. Ironien etablerer Intet; thi det, der skal etableres, ligger bag ved den. Den er et guddommeligt Vanvid, der raser som en Tamerlan og ikke lader Steen paa Steen tilbage. Her have vi altsaa Ironien. Til en vis Grad maa nu ethvert verdenshistorisk Vendepunkt ogsaa have denne Formation, og det kunde vist ikke være uden historisk Interesse at forfølge denne Formation gjennem

Verdenshistorien. Uden imidlertid at indlade mig herpaa, skal jeg blot, som Exempler tagne fra den nærmest Reformationen liggende Tid, anføre Cardanus, Campanella, Bruno. Ogsaa Erasmus Rotterodamus var til en vis Grad Ironi. Betydningen af denne Formation troer jeg, at man hidtil ikke tilstrækkelig har paaagtet; og det er saameget desto besynderligere, som Hegel med en saa afgjort Forkjærlighed har behandlet det Negative. Men til det Negative i Systemet svarer Ironien i den historiske Virkelighed. I den historiske Virkelighed er det Negative til, hvilket det aldrig er i Systemet.

Ironien er en *Subjectivitetens Bestemmelse*. I Ironien er Subjectet *negativ frit*; thi den Virkelighed, der skal give det Indhold, er der ikke, det er frit fra den Bundethed, i hvilken den givne Virkelighed holder Subjectet, men det er negativ frit og som saadant svævende, fordi der Intet er, der holder det. Men netop denne Frihed, denne Svæven, giver Ironikeren en vis Enthusiasme, idet han ligesom beruser sig i Mulighedernes Uendelighed, idet han, forsaavidt han behøver en Trøst over alt det, der gaar under, kan tage sin Tilflugt til Mulighedens uhyre Reservefond. Denne Enthusiasme hengiver han sig imidlertid ikke til, den begejstrer og nærer blot Tilintetgjørelsens Enthusiasme i ham. – Men da Ironikeren ikke har det Nye i sin Magt, saa kunde man spørge, hvorved han da tilintetgør det Gamle, og dertil maa man svare: han *tilintetgør* den givne Virkelighed *ved selve* den givne Virkelighed, men dog tillige erindre, at det nye Princip i ham er tilstede $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}\delta\acute{\upsilon}\nu\alpha\mu\upsilon\nu$, som Mulighed¹. Men idet han tilintetgør Virkeligheden ved selve Virkeligheden, træder han i Verdens-Ironiens Tjeneste. Hegel bemærker i sin *Gesch. der Philos.* 2 B. Pag. 62: Alle Dialectik läßt das gelten, was gelten soll, als ob es gelte, läßt die innere Zerstörung selbst sich daran entwickeln – allgemeine Ironie der Welt, og heri er Verdens-Ironien meget rigtigt opfattet. Netop fordi enhver enkelt historisk Virkelighed bestandig dog kun er Moment i Ideens Virkeliggjørelse, bærer den i sig selv Spiren til sin Undergang. Dette viser sig isærdeleshed ganske tydeligt ved *Jødedommen*, hvis Betydning som Gjennemgangsmoment især er paafaldende. Det var saaledes allerede en dyb Ironi over Verden, naar Loven, efterat have forkyndt Buddene, tilføjede Forjættelsen: dersom Du gjør disse, da skal Du blive salig, da det jo netop viste sig, at Menneskene ikke kunde fuldkomme Loven, og altsaa en Salighed, der blev knyttet til dette Vilkaar, blev meer end hypothetisk. Men at *Jødedommen* tilintetgjorde sig ved sig selv, det viser sig netop ved dens historiske Forhold til Christendommen. Naar vi, uden videre at gaae ind i en Undersøgelse om Betydningen af Christi Fremtræden, blot vil fastholde denne som et Vendepunkt i Verdenshistorien, saa kan man jo heller ikke der savne den ironiske Formation. Den er nu og givet ved *Johannes den Døber*. Han var ikke den, som skulde komme, han var ikke vidende om, hvad der skulde komme, og dog tilintetgjorde han *Jødedommen*. Han tilintetgjorde den altsaa ikke ved det Nye, men han tilintetgjorde den ved den selv. Han fordrede af *Jødedommen*, det *Jødedommen* vilde give – Retfærdighed; men dette var den ikke istand til at give, og derved gik den under. Han lod altsaa *Jødedommen* bestaae og udvikle paa samme Tid Spiren til dens Undergang i den. I *Johannes den Døber* træder imidlertid hans Personlighed aldeles i Skygge, i ham seer man ligesom Verdens-Ironien i dens objective Skikkelse, saa at han blot bliver et Redskab i dens Haand. Men for at den ironiske Formation skal være fuldkommen udviklet, fordres der, at *Subjectet* tillige bliver sig *sin Ironi bevidst*, føler sig, idet han fordømmer den givne Virkelighed, negativ fri, og nyder denne negative Frihed. For at dette skal kunne skee, maa Subjectiviteten være udviklet, eller rettere, idet Subjectiviteten gjør sig gjeldende, fremtræder Ironien. Subjectiviteten føler sig selv ligeoverfor den givne Virkelighed, føler sin Kraft, sin Gyldighed og Betydning. Men idet den føler dette, frelser den sig ligesom ud af den Relativitet, hvori den givne Virkelighed vil holde den. Forsaavidt som denne Ironi nu er verdenshistorisk berettiget, saa er Subjectivitetens Frigjørelse foretaget i Ideens Tjeneste, om end det ironiske Subject ikke er sig dette tydelig bevidst. Dette er det Geniale i den berettigede Ironi. Om den uberettigede Ironi gjelder det, at den, som vil frelse sin Sjæl, skal miste den. Men om Ironien er berettiget eller ikke, derom kan kun Historien dømme.

1. Det Negative har, ligesom Vandet i Forhold til hvad der spiller sig deri, den Egenskab, at det viser ligesaa høit over sig det, det føder, som det viser det under sig, det bekjæmper; men dette veed det Negative ligesom Vandet ikke.
(tilbage)

Men fordi Subjectet seer Virkeligheden ironisk, deraf følger ingenlunde, at han i at gjøre denne sin Opfattelse af Virkeligheden gjeldende forholder sig ironisk. Saaledes har der i den nyere Tid været Tale nok om Ironi og om den ironiske Opfattelse af Virkeligheden; men denne Opfattelse har sjeldnere gestaltet sig ironisk. Men jo mere dette skeer, desto sikkrere og uundgaaeligere er ogsaa Virkelighedens Undergang, desto mere Overvægt har det ironiske Subject over den Virkelighed, han vil tilintetgjøre, og desto mere fri er han ogsaa. Her foretager han nu i al Stilhed den samme Operation som Verdens-Ironien. Han lader det Bestaaende bestaae, men for ham har det ingen Gyldighed; imidlertid lader han dog, som om det havde Gyldighed for ham, og under denne Maske fører han det sin visse Undergang imøde. Forsaavidt som det ironiske Subject er verdenshistorisk berettiget, er her *en Eenhed* af det *Geniale* og den kunstneriske *Besindighed*.

Men er Ironien en Subjectivitetens Bestemmelse, saa maa den ogsaa vise sig, første Gang Subjectiviteten fremtræder i Verdenshistorien. *Ironien* er nemlig *Subjectivitetens første og abstracteste Bestemmelse*. Dette

peger hen paa det historiske Vendepunkt, hvor Subjectiviteten første Gang traadte frem, og herved ere vi komne til Socrates.

Hvorledes det nu stod sig med *Socrates' Ironi*, det er tilstrækkeligen bleven oplyst i den foregaaende Deel af denne Undersøgelse. Hele den givne Virkelighed havde for ham tabt sin Gyldighed, *hele Substantialitetens Virkelighed* var han bleven fremmed for. Det er den ene Side af Ironien; men paa den anden Side, idet han tilintetgjorde Græciteten, *brugte han Ironien*; hans Adfærd mod den var bestandig ironisk; han var uvidende og vidste Intet, men søgte bestandig Oplysning hos Andre, men idet han saaledes lod det Bestaaende bestaae, gik det under. Denne Taktik vedligeholdte han til det Yderste, hvilket især viste sig, da han var bleven anklaget. Men Nidkjærhed i denne Tjeneste fortærede ham, og *tilsidst greb Ironien ham*, det svimler for ham, Alt taber sin Realitet. Denne Anskuelse af Socrates, og af Betydningen af hans Standpunkt i Verdenshistorien, forekommer mig saa naturligt at afrunde sig i sig selv, at den vil, saa haaber jeg, skaffe sig Indgang hos en og anden Læser. Da imidlertid Hegel erklærer sig imod at opfatte Socrates' Standpunkt som Ironi, bliver det nødvendigt at tage et Hensyn til de Indvendinger herimod, der findes hist og her i hans Skrifter.

Forinden vil jeg imidlertid, saa godt det staaer til mig, stræbe at belyse en Svaghed, hvorefter hele Hegels Opfattelse af det Begreb Ironi synes at lide. Hegel omtaler altid Ironien paa en meget afvisende Maade, Ironien er en Vederstyggelighed i hans Øine. Samtidig med Hegels Fremtræden falder Schlegels meest glimrende Periode. Men som Schlegelernes Ironi havde i Æstheten holdt Dom over en om sig gribende Sentimentalitet, saaledes var Hegel den, der skulde berigtige den Misviisning, der laa i Ironien. Det er overhovedet en af Hegels store Fortjenester, at han har standset, eller idetmindste har villet standse Speculationens forlorne Sønner paa deres Fortabelses Vei. Men hertil brugte han ikke altid de lempeligste Midler, og hans Stemme var, naar han kaldte ad dem, ikke altid en mild og faderlig Røst, men havde ofte noget Barskt og Skolemesteragtigt. Ironiens Tilhængere vare de, der voldte ham meest Uleilighed, og han opgav derfor snart Haabet om deres Frelse, og behandler dem nu som uforbederlige og forstokkede Syndere. Ved enhver Leilighed kommer Hegel til at tale om disse Ironikere, og altid blive de omtalte paa den meest afvisende Maade, ja Hegel seer med en uhyre Haan og Fornemhed ned paa disse, som han ofte nok kalder »fornemme Folk.« Men den Omstændighed, at Hegel saaledes *forsaae sig* paa *den Form af Ironi*, som laae ham nærmest, har naturligviis skadet hans Opfattelse af Begrebet. Udvikling faaer man ofte ikke – derimod faaer Schlegel altid Skjend. Hermed skal nu ingenlunde være sagt, at Hegel ikke har Ret mod Schlegelernes, og at den Schlegel-Schlegelske Ironi ikke var en saare betænkelig Afvei; heller ikke skal hermed være sagt Andet, end at Hegel vist har stiftet stort Gavn ved den Alvor, hvormed han træder op mod enhver Isolation, en Alvor, der gjør, at man kan læse manges Udvikling med megen Opbyggelse og Styrkelse; men derimod skal dermed være sagt, at Hegel, ved eensidig at vende sig mod den efterfichtiske Ironi, har *overseet Ironiens Sandhed*, og idet han identificerede al Ironi med denne, har gjort Ironien Uret. Saasnart Hegel nævner det Ord Ironi, kommer han strax til at tænke paa Schlegel og Tieck, og hans Stil bærer da øieblikkeligen Præg af en vis Forbittrelse. Hvori det Forkerte og Ubeføiede i Schlegels Ironi laae, skal paa sit Sted blive oplyst, saavel som Hegels Fortjeneste i denne Henseende. Vi vende tilbage til hans Betragtningmaade af Socrates' Ironi.

I det Foregaaende have vi gjort opmærksom paa, at Hegel i at fremstille *Socrates' Methode* især udhæver to Former, hans Ironi og hans Gjordemoderkunst. Hans Fremstilling heraf findes i *Geschichte der Philos.* 2 B. Pag. 59-67. Udviklingen af den sokratiske Ironi er imidlertid meget kort, hvorimod Hegel benytter Leiligheden til at ivre mod Ironi, som almindeligt Princip, og tilføier Pag. 62: Friedrich von Schlegel ist es, der diese Gedanken zuerst aufgebracht, Ast hat es nachgesprochen; og derpaa følge de Alvorsord, som Hegel i den Anledning pleier at fremsige. Socrates lader, som han var uvidende, og under Skin af at lade sig belære, belærer han Andre. Pag. 60: Dieses ist dann die Seite der berühmten *socratischen Ironie*. Sie hat bei ihm die subjective Gestalt der Dialectik, sie ist Benehmungsweise im Umgang; die Dialectik ist Gründe der Sache, die Ironie ist besondere Benehmungsweise von Person zu Person. Men da der lidt iforveien bemærkes, at Socrates bruger den samme Ironi, wenn er die Manier der Sophisten zu Schanden machen will, saa møder her strax en Vanskelighed; thi i det ene Tilfælde vil han jo belære, i det andet blot beskjemme. Hegel gjør nu opmærksom paa, at denne sokratiske Ironi synes at indeholde noget Usandt, men viser derpaa Rigtigheden af hans Adfærd. Endelig viser han den egentlige Betydning af den sokratiske Ironi, det Store ved den. Dette er, at den leder til at gjøre de abstracte Forestillinger concrete og udviklede. Han tilføier derpaa Pag. 62: Wenn ich sage, ich weiß, was Vernunft, was Glaube ist, so sind dieß nur ganz abstracte Vorstellungen; daß sie nun concret werden, dazu gehört, daß sie explicirt werden, daß vorausgesetzt werde, es sey nicht bekannt, was es eigentlich sey. Diese Explication solcher Vorstellungen bewirkt nun Socrates; und dieß ist das Wahrhafte der socratischen Ironie. Men hermed er nu *Alt forvirret*, Fremstillingen af den sokratiske Ironi taber ganske sin historiske Tyngde, og den her citerede Passus er saa moderne, at den neppe erindrer om Socrates. Det var nemlig ingenlunde Socrates' Sag, at gjøre det Abstracte concret, og de anførte Exempler ere vistnok temmelig uheldig valgte; thi jeg troer ikke, at Hegel skal kunne anføre Analogier hertil, medmindre han vil tage hele Plato og skyde sig ind under, at Socrates' Navn endnu bestandig bruges i Plato, hvorved han da vil komme i Strid baade med sig selv og med Alle. Socrates' Sag var det *ikke* at gjøre *det Abstracte concret*, men igjennem det umiddelbar Concrete at lade *det Abstracte* komme *tilsyne*. Det vil derfor mod disse hegelske Betragtninger være tilstrækkeligt at erindre, dels om den dobbelte Art Ironi, vi

fandt i Plato (thi det er aabenbart den Ironi, vi have kaldt den platoniske, Hegel har meent, hvormed han og Pag. 64 identificerer den socratiske Ironi), deels om Bevægelsesloven i hele Socrates' Liv, at den ikke var fra det Abstracte at komme til det Concrete, men fra det Concrete at komme til det Abstracte, og *bestandig at komme dertil*. Naar derfor den hele Undersøgelse om den socratiske Ironi hos Hegel ende med, at den socratiske Ironi bliver identisk med den platoniske, og saavel den socratiske som den platoniske bliver mehr Manier der Conversation, die gesellige Heiterkeit, als daß jene reine Negation, jenes negative Verhalten darunter verstanden wäre (Pag. 64), saa har ogsaa denne Bemærkning fundet sin Besvarelse i det Foregaaende. – Stort bedre gaaer det heller ikke Hegel i at fremstille Socrates' *Gjordemoderkunst*. Her udvikler han Betydningen af, at Socrates spurgte, og denne Udvikling er baade skøn og sand; men *den Forskjel*, vi i vort Foregaaende har gjort gjeldende mellem at spørge for at faae Svar og at spørge for at beskjemme, oversees her. Det Exempel, han til Slutning vælger fra det Begreb at vorde, er atter aldeles usocratisk, medmindre han vil i *Parmenides* finde en socratisk Udvikling. – Forsaavidt han endelig taler om Socrates' *tragiske* Ironi, saa maa man erindre, at det *ikke* er Socrates' Ironi, men det er Verdens Ironi med Socrates. Det kan derfor Intet oplyse med Hensyn til Spørgsmaalet om den socratiske Ironi.

I *Anmeldelsen af Solgers* Skrifter gjør Hegel Pag. 488 atter opmærksom paa Forskjellen mellem den schlegelske Ironi og den socratiske. At der er Forskjel, det har vi alt indrømmet og skal yderligere paavise paa sit Sted, men deraf følger ingenlunde, at Socrates' Standpunkt ikke var Ironi. Han bebreider Fr. Schlegel, at han, med Uforstand paa det Speculative og Tilsidesættelse af dette, har revet den fichtiske Sætning om Jegets constitutive Gyldighed ud af dens metaphysiske Sammenhæng, revet den ud af Tænkningens Gebeet og directe anvendt den paa Virkeligheden zum Verneinen der Lebendigkeit der Vernunft und Wahrheit, und zur Herabsetzung derselben zum Schein im Subject und zum Scheinen für Andere. Han gjør nu opmærksom paa, at man, for at betegne denne Sandhedens Forvanskning til Skin, har tilladt sig at forvanske Navnet paa den uskyldige socratiske Ironi. Naar man nemlig fortrinsviis har sat Ligheden deri, at Socrates altid indlod sig paa sin Undersøgelse med den Forsikkring, at han Intet vidste, for at beskjemme Sophisterne, saa er Resultatet af denne Adfærd altid noget Negativt, der bliver uden videnskabeligt Resultat. Forsaavidt bliver altsaa den Forsikkring af Socrates, at han Intet vidste, given for ramme Alvor, og er altsaa *ikke ironisk*. Jeg skal her ikke videre indlade mig paa den Vanskelighed, der fremgaaer af, at Hegel her viser, at Socrates' Underviisning endte uden Resultat, naar man hermed sammenholder, hvad tidligere efter Hegel blev udviklet, at Socrates ved sin ironiske Underviisning gjorde det Abstracte concret, men derimod skal jeg lidt udførligere undersøge, *hvorvidt* det var *Socrates Alvor* med sin Uvidenhed.

At Socrates, idet han sagde, han var uvidende, dog var vidende, da han var vidende om sin Uvidenhed, og at paa den anden Side denne Viden dog ikke var en Viden om Noget, det vil sige, ikke havde noget positivt Indhold, og at forsaavidt hans Uvidenhed var ironisk, det har viist sig i det Foregaaende; og da Hegel, som det synes mig, forgjæves har søgt at vindicere ham et positivt Indhold, saa troer jeg, at Læseren deri maa give mig Ret. Havde hans Viden været en Viden om Noget, da havde hans Uvidenhed blot været en Conversationsform. Nu er derimod *hans Ironi fuldendt i sig selv*. Forsaavidt er det altsaa *paa eengang Alvor* med hans Uvidenhed og *dog atter ikke Alvor*, og *paa denne Spidse* maa man fastholde Socrates. Det at man veed, at man er uvidende, er Begyndelsen til at blive vidende, men naar man ikke veed Mere, er det en blot Begyndelse. Denne Viden er det, der holder Socrates ironisk oppe. Naar dernæst Hegel, ved at gjøre opmærksom paa, at det var Socrates' Alvor med hans Uvidenhed, troer at vise, at hans Uvidenhed ikke var Ironi, saa synes det atter her, at Hegel ikke er constant. Naar nemlig Ironien skal opstille en høieste Sætning, saa gaaer det den som ethvert negativt Standpunkt, saa udsiger den noget Positivt, det er den Alvor med det, den siger. For Ironien er Intet et Bestaaende, den skalter og valter ad libitum med Alt; men naar den vil udsige dette, siger den noget Positivt, hvormed dens Souverainitet forsaavidt er til Ende. Naar derfor Schlegel eller Solger siger: Virkeligheden er blot Skin, blot Tilsyneladelse, blot Forfængelighed, et Intet, saa mener han det aabenbart alvorligt hermed, og dog antager jo Hegel, at dette er Ironi. Vanskeligheden, som her møder, er egentlig den, at Ironien i strængere Forstand aldrig kan opstille en Sætning, fordi Ironien er en *Bestemmelse* af det *forsigværende Subject*, der i idelig Agilitet Intet lader bestaae, og paa Grund af denne Agilitet *ikke kan* samle sig i den *Total-Anskuelse*, at den Intet lader bestaae. Schlegels og Solgers Bevidsthed om, at Endeligheden er et Intet, er aabenbare ligesaa alvorligt meent som Socrates' Uvidenhed. I sidste Instants maa Ironikeren altid ponere Noget, men det, han saaledes ponerer, er Intet. Men nu er det umuligt, at man kan tage Intet alvorligt, uden enten at komme til Noget (dette skeer, naar man tager det speculativ alvorligt), eller at fortvivle (naar man tager det personligt alvorligt). Ingen af Delene gjør imidlertid Ironikeren, og forsaavidt kan man ogsaa sige, at det er ham ikke Alvor dermed. Ironien er det uendelig lette Spil med Intet, der ikke forfærdes ved det, men endnu engang stikker Hovedet i Veiret. Naar man nu ikke tager Intet speculativt eller personligt alvorligt, saa tager man det aabenbart letsindigt, og *forsaavidt* tager man det ikke alvorligt. Dersom Hegel mener, at det ikke var Schlegels Alvor med, at Tilværelsen var et Intet uden Realitet, saa maa der jo have været Noget, der har havt Gyldighed for ham, men saa var hans Ironi jo blot Form. Man kan derfor sige om Ironien, at det er den *Alvor med Intet*, forsaavidtsom det *ikke* er den *Alvor med Noget*. Den opfatter bestandig Intet i Modsætning til Noget, og, for at frigjøre sig for Alvor med Noget, griber den Intet. Men Intet bliver det den heller ikke Alvor med, uden forsaavidt som det ikke er den Alvor med Noget. Saaledes forholder det sig ogsaa med Socrates' Uvidenhed, hans Uvidenhed er det Intet, hvorved han tilintetgjør enhver Viden. Det kan man bedst see af hans Opfattelse af Døden. Han er uvidende om, hvad Døden er, og om hvad der er efter Døden, om der er Noget eller slet Intet, han er altsaa uvidende;

men denne Uvidenhed tager han sig ikke videre nær, tvertimod, han føler sig ret egentlig fri i denne Uvidenhed, det er ham altsaa ikke Alvor med denne Uvidenhed, og dog er det jo hans ramme Alvor, at han er uvidende. – Jeg troer derfor, at man vil give mig Ret i, at der ved disse hegelske Betragtninger ikke er opstillet Noget, der forbyder at antage, at Socrates' Standpunkt var Ironi.

Sammenfatte vi nu, hvad der i den første Deel af denne Afhandling blev udhævet som det Eiendommelige ved Socrates' Standpunkt, at hele det substantielle Liv i Græciteten havde tabt sin Gyldighed for ham, det vil altsaa sige, at den bestaaende Virkelighed var for ham uvirkelig, og det ikke i en eller anden enkelt Retning, men i sin hele Totalitet som saadan; at han i Forhold til denne ugyldige Virkelighed lod det Bestaaende paa Skrømt bestaae og derved bragte det til at gaae under; at han under Alt dette stedse blev lettere og lettere, stedse mere og mere negativ fri; saa see vi jo, at *dette Socrates' Standpunkt*, ifølge den nu givne Udvikling, var, som *den uendelige absolute Negativitet, Ironi*. Imidlertid var det ikke Virkeligheden overhovedet, han negerede, men det var den til en vis Tid givne Virkelighed, Substantialitetens, saaledes som den var i Grækenland, og det, hans Ironi fordrede, var Subjectivitetens, Idealitetens. Herom har nu Historien dømt, at Socrates var verdenshistorisk berettiget. Han blev et Offer. Dette er nu vistnok en tragisk Skjebne, men dog er Socrates' Død egentlig ikke tragisk; og den græske Stat kommer igrunder bagefter med sin Dødsdom, og har paa den anden Side heller ei stor Opbyggelse af Dødsstraffens Execution, thi Døden har ingen Realitet for Socrates. For den tragiske Helt har Døden Gyldighed, for ham er Døden i Sandhed den sidste Strid og den sidste Lidelse. Herved kan derfor den Samtid, han vilde tilintetgjøre, faae Hevnens Vrede tilfredsstillet. Men denne Tilfredsstillelse kunde aabenbart den græske Stat ikke faae ved Socrates' Død; thi Socrates havde ved sin Uvidenhed forhindret al betydningsfuldere Communication med Tanken om Døden. Vel frygter den tragiske Helt ikke Døden, men han veed den dog som en Smerte, som en tung og besværlig Gang, og forsaavidt har det Gyldighed, naar han dømmes fra Livet, men Socrates veed slet Intet, og forsaavidt er det *Ironi over Staten*, at den dømmes ham fra Livet, og derved troer at have taget *Straf over ham*.